

3. Euroopa kodakondsuse areng

Kodakondsuse juured tulenevad Euroopa Liidu algupärast ja arengust. Liit loodi liikmesriikide valitsuste tehnokraatliku ühendusena, mis pakuks liikmesriikidele täiendavat tegevusruumi ja võimalusi. Tehnokraatiale lisandus paternalism: isalik võim hoolitseb alamate eest, kindlustab nende heaolu, asju arutada pole eriti vaja.

Seega nähti EL-i elanikku (pikka aega kasutatigi kodaniku asemel seda sõna) pakutavate hüvede tarbijana, kasusaajana (“turukodanik”), mitte EL-i kandjana. Nii arenesidki täna Euroopa Liidu kodakondsusena tähistatavad teemad majandusühenduse esimestel aastakümnetel ennekõike isikute vaba liikumise võtmes.

Alates 1970.-test on nähtavad mitmed katsetused kodanike rolli suurendamiseks majandusühenduses. 1972 tõstasid Itaalia ja Belgia peaministrid EL-i kodakondsuse teema laienenud EL-i tippkohtumisel. 1974 Pariisi tippkohtumisel loodi tööriühm, “analüüsimaks tingimusi, mille puhul saaks liikmesriikide kodanikele anda sotsiaalsed õigused Euroopa Ühenduse liikmetena” (CEC 1974: 11).

Euroopa Liidu kodaniku seisundi sätestamisele viinud arengud algasid 1984, kui Euroopa Liidu Nõukogus Fontainebleaus loodi Adonnino komitee, analüüsimaks “Rahva Euroopat” (People’s Europe) ning “tugevdamiseks ja edendamaks Ühenduse identiteeti ja kuvandit nii tema kodanike kui muu maailma jaoks” (CEC 1985: 5). 1990 Euroopa Liidu Nõukogus Dublinis peeti võtmeküsimuseks, kuidas haarab ühendus kaasa ja laiendab ühenduse kodakondsuse mõiste selles sisalduvate spetsiifiliste õigustega (inim-, poliitilised, sotsiaalsed, õigus täielikule liikumisele ja elukohale jne) liikmesriikide kodanikele tulenevalt nende riikide liitu kuulumisest (CEC 1990: 15-16)

1992 Maastrichti lepinguga loodi Euroopa Liidu kodakondsus: liikumis- ja elukohaõigus, kohalike ja europarlamenti valimiste õigus, laiendatud diplomaatiline kaitse, EP ja ombudsmani poole pöördumise õigus, üldjoontes sellisel kujul nagu täpsemalt tutvustatud eespool. Amsterdami lepinguga 1997 täpsustati, et liidu kodakondsus täiendab, aga ei asenda liikmesriigi kodakondsust. Samas laiendati pöördumisõigust: nüüd võis pöörduda ükskõik missuguses EL-i ametlikus keeles kõigi EL-i institutsioonide (parlament, nõukogu, komisjon, kohus, audiitorkoda, majandus- ja sotsiaalkomitee, regioonide komitee, ombudsman) poole ja saada vastus samas keeles. Hilisemad muutused on olnud väikesed ja tehnilised.

Euroopa Liidu kodakondsuse loomisel võib näha mitmeid taustakaalutlusi (vt nt Dunkerley jt 2002: 15):

- määratleda täpsemalt, kes on Euroopa kodanikud ehk rahvas, st eurooplased, või isegi öelda, kes ei ole eurooplased;
- vähendada liidu demokraatiavajakut, st aidata kodanikel seostada end EL-i institutsioonidega, püüdes nii muuta liitu kodanikukesksemaks ja kodaniku ees aruandvamaks ;
- kujundada Euroopa identiteeti, mis suurendaks Euroopa lõimumise kava legitiimsust.